

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
Кафедра екології та технологій захисту навколишнього середовища

Д.В. Кулікова, А.Г. Рудченко

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення семінарських занять
для здобувачів ступеня бакалавра
освітньо-професійної програми «Екологія»
спеціальності 101 Екологія

Дніпро
НТУ «ДП»
2024

Організація управління в екологічній діяльності [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до проведення семінарських занять для здобувачів ступеня бакалавра освітньо-професійної програми «Екологія» спеціальності 101 Екологія / уклад.: Д.В. Кулікова, А.Г. Рудченко ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро : НТУ «ДП», 2024. – 14 с.

Укладачі:

Д.В. Кулікова, канд. техн. наук, доц.

А.Г. Рудченко, ст. викл.

Затверджено науково-методичною комісією спеціальності 101 Екологія (№ 2 від 04.10.2024) за поданням кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища (протокол № 3 від 04.10.2024).

Подано методичні рекомендації до проведення семінарських занять для студентів освітньо-професійної програми «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Орієнтовано на активізацію навчальної діяльності бакалаврів спеціальності 101 Екологія та закріплення практичних знань з даної дисципліни.

Відповідальна за випуск – завідувачка кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища О.О. Борисовська, канд. техн. наук, доц.

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
Семінарське заняття №1 Законодавство в системі управління екологічною діяльністю	5
Семінарське заняття №2 Громадські організації та рухи в галузі охорони довкілля	6
Семінарське заняття №3 Адміністративна реформа управління в сфері охорони природи та раціонального природокористування	7
Семінарське заняття №4 Корпоративне управління якістю навколишнього середовища	9
Семінарське заняття №5 Міжнародне співробітництво в екологічній галузі	10
КРИТЕРІЇ ТА ПРОЦЕДУРИ ОЦІНЮВАННЯ	11

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета методичних рекомендацій – систематизація та закріплення теоретичних знань, одержаних студентами на лекціях з дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності», а також формування уміння практично використовувати ці знання для вирішення реальних задач при управлінні екологічною діяльністю.

Дані методичні рекомендації містять п'ять тем семінарських занять. Кожна тема має назву, мету, перелік доповідей та рекомендовану літературу.

Доповідь здобувач вищої освіти надає у вигляді презентації, використовуючи програмне забезпечення *PowerPoint* та літературні джерела, в тому числі Internet ресурси. Оформлення та об'єм студент обирає самостійно.

В результаті проведення семінарських занять студенти повинні засвоїти:

- ❖ основні поняття та рівні управління природоохоронною діяльністю;
- ❖ стратегічні напрями державної політики в природоохоронній галузі та основні заходи щодо її реалізації;
- ❖ стратегію проведення громадських слухань з екологічних проблем;
- ❖ головні функції та засади громадського природоохоронного контролю та нагляду;
- ❖ основи екологічної політики на різних рівнях управління;
- ❖ основні принципи управління природоохоронною діяльністю;
- ❖ функції та задачі органів екологічного управління та нагляду;
- ❖ функції екологічного управління на підприємствах;
- ❖ аналіз стан системи екологічного менеджменту на підприємствах, в організаціях, установах;
- ❖ організаційні заходи щодо зменшення негативного впливу промисловості на довкілля.

Тема 1

Законодавство в системі управління екологічною діяльністю

Мета заняття: сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти загальних знань про законодавство України в галузі управління екологічною діяльністю.

В результаті виконання семінарського заняття будуть сформовані наступні **результати навчання:** використовуючи знання законодавчих, нормативно-правових актів, національних і міжнародних стандартів, аналізувати стан системи екологічного менеджменту на підприємствах, в організаціях, установах.

Теми доповідей

1. Законодавча та нормативна база України в системі управління екологічною діяльністю.
2. Нормативні акти суб'єктів законодавчої ініціативи в екологічній галузі.
3. Система екологічного управління в міжнародному законодавстві.
4. Аналіз міжнародних стандартів ISO 14000.

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення «управління екологічною діяльністю».
2. Яка різниця між термінами «екологічне управління» та «екологічний менеджмент»?
3. Назвіть основні законодавчі документи в галузі управління екологічною діяльністю.
4. Для яких цілей призначені міжнародні стандарти серії ISO 14000 та ДСТУ ISO 14000?

Рекомендована література

1. Організація та управління в природоохоронній діяльності: навч. посіб. / Н.М. Самойленко, Д.В. Райко, В.І. Аверченко. – Харків: НТУ «ХП», Видавництво «Лідер», 2018. – 174 с.
2. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник / Краснова М.В., Краснова Ю.А. – Київ: НУБіП України. 2023. – 278 с
3. Конституція України: [прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 черв.1996 р. : в ред. від 2 черв. 2016 р.] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Київ : Парлам. вид- во, 2017. — 64 с. — (Закони України).
4. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : закон України від №1264–ХІІ від 25.06.91 [редакція від 04.06.2017 р.]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
5. ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування (ISO 14001:2015, IDT).

6. ДСТУ ISO 14002-1:2020 Системи екологічного управління. Настанови щодо використання ISO 14001 для враховування екологічних аспектів та умов довкілля в межах екологічної предметної сфери. Частина 1. Загальні положення (ISO 14002-1:2019, IDT).

Тема 2

Громадські організації та рухи в галузі охорони довкілля

Мета заняття: сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти загальних знань про громадські організації та рухи в галузі охорони довкілля.

В результаті виконання семінарського заняття будуть сформовані наступні **результати навчання:** знати головні функції та засади громадського природоохоронного контролю та нагляду.

Теми доповідей

1. Громадська екологічна діяльність в Україні.
2. Міжнародна екологічна діяльність.
3. Громадський нагляд та контроль в Україні в галузі охорони природи.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте напрямки участі громадян та їх об'єднань в екологічному управлінні згідно національних та міжнародних правових актів.
2. Назвіть форми участі громадськості в управлінні охороною довкілля.
3. В чому полягають права громадських природоохоронних організацій згідно законодавства України?
4. У яких сферах державної політики проводиться діяльність Громадської ради при Міндовкіллі України?
5. Який склад Громадської ради при Міндовкіллі України?

Рекомендована література

1. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : закон України від №1264–XII від 25.06.91 [редакція від 04.06.2017 р.]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> .

2. Берзіна С.В. Громадський екологічний контроль: посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С.В. Берзіна, В.Є. Борейко, Г.С. Бузан ; за заг. ред. І.О. Яковлева. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 150 с. (Бібліотека екологічних знань).

3. І.Д. Лоєва, М.О. Тимошук, П.Х. Грудев: конспект лекцій з дисципліни «Екологічний контроль». Одеса, ОДЕКУ, 2018. – 85с.

4. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text>

Тема 3

Адміністративна реформа управління в сфері охорони природи та раціонального природокористування

Мета заняття: сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти загальних знань про адміністративну реформу управління в сфері охорони довкілля.

В результаті виконання семінарського заняття будуть сформовані наступні **результати навчання:** знати функції та задачі органів екологічного управління та нагляду.

Теми доповідей

1. Система державного екологічного управління в Україні.
2. Органи загального державного управління.
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: історія розвитку та сучасний стан.
4. Державні екологічні інспекції.
5. Державне агентство водних ресурсів України
6. Державна служба геології та надр України.
7. Державне агентство з управління зоною відчуження.

Питання для самоконтролю

1. Яка структура органів загальнодержавного рівня регулювання природоохоронних відносин в Україні?
2. В чому полягають компетенції Верховної Ради України у галузі регулювання відносин щодо охорони навколишнього природного середовища?
3. Вкажіть напрямки діяльності у природоохоронній сфері Кабінету Міністрів України.
4. Охарактеризуйте компетенції та повноваження сільських, селищних, міських рад у сфері охорони навколишнього середовища.
5. Які структурні підрозділи у сфері екології та природних ресурсів створюються в ОДА ? Наведіть перелік завдань щодо їх діяльності по охороні довкілля та раціонального використання природних ресурсів.
6. Розкрийте зміст основних завдань діяльності Міндовкілля України.
7. Яка структура апарату Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України?
8. Охарактеризуйте основні завдання щодо забезпечення реалізації державної політики та здійснення нагляду у сфері охорони довкілля і

раціонального використання природних ресурсів, які виконує Держекоінспекція України.

9. Наведіть характеристику основних завдань та діяльності Державного агентства водних ресурсів України.

10. В чому полягає основна діяльність Державної служби геології та надр України?

11. Яку державну політику реалізує Державне агентство України з управління зоною відчуження України?

12. Охарактеризуйте завдання Міністерства юстиції України, які у тому числі стосуються охорони довкілля.

13. Яку політику реалізує МОЗ України у сфері охорони здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення?

14. В чому полягають завдання Міністерства аграрної політики та продовольства та які служби і агентства воно координує?

16. Який відділ у структурі Міністерства енергетики України вирішує задачі, пов'язані з природоохоронною діяльністю?

17. Охарактеризуйте діяльність Міністерства розвитку громад та територій України у екологічній сфері.

Рекомендована література

1. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. <https://mepr.gov.ua>

2. Офіційний сайт Департаменту екології та природних ресурсів в Дніпропетровській області. <https://adm.dp.gov.ua/dniprooda/pro-oda/departamenti-ta-upravlinnya/departament-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv>

3. Офіційний сайт Державної екологічної інспекції <https://www.dei.gov.ua>

4. Офіційний сайт Державного агентства водних ресурсів України <https://www.davr.gov.ua/pro-vidomstvo>

5. Офіційний сайт Державної служби геології та надр України <https://www.geo.gov.ua/pro-nas/pravovi-zasady/>

6. Офіційний сайт Державного агентства України з управління зоною відчуження <https://dazv.gov.ua/ua/plugins/userPages/100>

7. Офіційний сайт Міністерства юстиції України <https://minjust.gov.ua>

8. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України <https://moz.gov.ua>

9. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України <https://minagro.gov.ua>

10. Офіційний сайт Міністерства енергетики України <https://www.mev.gov.ua>

11. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України <https://www.minregion.gov.ua/about/>

Тема 4

Корпоративне управління якістю навколишнього середовища

Мета заняття: сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти загальних знань про корпоративне управління в екологічній галузі.

В результаті виконання семінарського заняття будуть сформовані наступні **результати навчання:** знати функції екологічного управління на підприємствах.

Теми доповідей

1. Система корпоративного екологічного управління.
2. Спеціальні функції корпоративного екологічного управління
3. Екологічне маркування та сертифікація.
4. Екологічний аудит.
5. Екологічний маркетинг.
6. Екологічний інжиніринг.
7. Екологічний лізинг.
8. Екологічне страхування.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття корпорації. Приведіть приклади відомих вам корпорацій.
2. Що являє собою система корпоративного екологічного управління? Поясніть її суть.
3. Визначте зв'язок корпоративного екологічного управління з корпоративним екологічним менеджментом та із загальною системою корпоративного управління.
4. Охарактеризуйте основні положення стандарту ДСТУ ISO 14001:2015. Що передбачає діяльність, яка відповідає напрямкам: лідерство, планування, забезпечення, функціонування, оцінка результатів діяльності, поліпшення?
5. В чому полягає оцінка характеристик екологічності організації як спеціальної функції КЕУ?
6. Розкрийте суть поняття «оцінка життєвого циклу продукції» за стандартом ДСТУ ISO 14001:2015.
7. В чому полягає екологічне маркування і сертифікація продукції і послуг?
8. Охарактеризуйте суть екологічного аудиту, що проводиться в організації.
9. Визначте особливості корпоративного екологічного маркетингу.
10. Що таке «екологічний інжиніринг? Які завдання ставляться щодо екоінжинірингу?
11. Як застосовується лізинг у екологічній діяльності організації?

12. Для чого призначається екологічне страхування? В чому полягає його суть?

13. В чому полягають завдання екологічної модернізації виробничої системи підприємства? Які технології рекомендуються для впровадження в промисловій організації при проведенні екологічної модернізації?

14. Охарактеризуйте диференційований, інтегрований та змішаний типи організаційної діяльності екологічного підрозділу підприємства.

15. Дайте визначення організаційним документам, які застосовуються в організації. Приведіть приклади таких документів.

16. Яку структуру рекомендується використовувати при розробці положення про відділ охорони довкілля в організації?

17. Що таке посадова інструкція? Яку структуру має посадова інструкція начальника відділу з охорони довкілля?

18. Охарактеризуйте основні положення інструкції інженера з охорони навколишнього середовища.

19. Які документи відносяться до розпорядчих? Приведіть приклади таких документів.

Рекомендована література

1. Перша міжнародна науково–практична конференція «Екологія Донбасу: уроки історії та виклики сьогодення»; збірник тез доповідей Першої міжнародної науково–практичної конференції «Екологія Донбасу: уроки історії та виклики сьогодення», 10–11 жовтня 2017 р. / ДонНУ імені Василя Стуса; редколегія Ю. О. Моїсєєв (відп. ред.) [та ін.]. – Вінниця, ТОВ «Нілан – ЛТД», 2017. – 206 с.

2. Микитюк М. Корпоративне екологічне управління як складова загальної системи корпоративного управління організаціями/ М. Микитюк/ Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2014. –№ 19.– с.141-145

3. Національний стандарт України ДСТУ ISO 14001:2015(ISO 14001:2015, IDT) Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування. Видання офіційне. – К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64015 .

Тема 5

Міжнародне співробітництво в екологічній галузі

Мета заняття: сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами вищої освіти загальних знань про міжнародне співробітництво в екологічній галузі.

В результаті виконання семінарського заняття будуть сформовані наступні **результати навчання:** використовуючи знання законодавчих, нормативно-правових актів, національних і міжнародних стандартів,

аналізувати стан системи екологічного менеджменту на підприємствах, в організаціях, установах.

Теми доповідей

1. Міжнародні об'єкти охорони навколишнього природного середовища.
2. Основні принципи міжнародного екологічного співробітництва.
3. Екологічна діяльність міжнародних організацій.
4. Міжнародні екологічні органи та фонди

Питання для самоконтролю

1. Надайте класифікацію об'єктів охорони навколишнього природного середовища.
2. Які об'єкти відносяться до міжнародних?
3. Прокоментуйте основні принципи міжнародного екологічного співробітництва.
4. Дайте стисло характеристику екологічній діяльності міжнародних організацій.
5. Охарактеризуйте основні екологічні міжнародні фонди.
6. Яка роль України в сучасному міжнародному руху зі збереження довкілля?

Рекомендована література

1. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник / А. В. Войціховський ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2020. – 544 с.
2. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник / Краснова М.В., Краснова Ю.А. – Київ: НУБіП України. 2023. – 278 с
3. Худоба В. Екологія : навч.-метод. посіб. / Володимир Худоба, Юлія Чикайло. – Львів : ЛДУФК, 2016. – 92 с.
4. Birnie P., Boyle A. and Redgwell C. International law and the environment. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021. 904 p.

КРИТЕРІЇ ТА ПРОЦЕДУРИ ОЦІНЮВАННЯ

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

Загальні критерії досягнення результатів навчання відповідають описам 6-го кваліфікаційного рівня НРК.

Здобувачі вищої освіти можуть отримати підсумкову оцінку з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів за теоретичною та практичною частиною складатиме не менше 60 балів. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Теоретична частина оцінюється за результатами виконання контрольних завдань та оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 6-го кваліфікаційного рівня за НРК (бакалавр)» (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка») із подальшим перерахунком відповідно до розподілу балів за окремими темами та завданнями. Максимальна оцінка за теоретичну частину складає 60 балів.

Семінарське індивідуальне завдання видається викладачем відповідно журналу обліку здобувачів за варіантами.

Семінарські роботи виконуються самостійно, а під час семінарських занять – презентація результатів окремих завдань. Вона оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 6-го кваліфікаційного рівня за НРК (бакалавр)» (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка») із подальшим перерахунком відповідно до розподілу балів за окремими темами та завданнями. При несвоєчасному виконанні семінарської роботи оцінка знижується вдвічі. У сумі за практичну частину курсу при поточному оцінюванні отримується максимум 40 балів.

Отримані бали за теоретичну частину та семінарські роботи додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Розподіл максимальної кількості балів за складовими поточного контролю:

Теоретична частина	Практична частина	Разом
60	40	100

Критерії оцінювання підсумкової роботи. У випадку якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку, проводиться підсумкове оцінювання (іспит) під час сесії.

Іспит проводиться у вигляді комплексної контрольної роботи, яка включає запитання з теоретичної та практичної частини курсу. Білет складається з 5 запитань (одне із кожної лекційної теми), за кожне максимально 12 балів (разом 60 балів) та 4 завдання з практичної частини, кожне з запитань оцінюється максимум у 10 балів (разом 40 балів).

Отримані бали за теоретичну та практичну частини додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за підсумковою роботою здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Навчальне видання

Кулікова Дар'я Володимирівна
Рудченко Андрій Геннадійович

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення семінарських занять
для здобувачів ступеня бакалавра
освітньо-професійної програми «Екологія»
спеціальності 101 Екологія

Видано в авторській редакції.

Електронний ресурс.
Підписано до видання 12.11.2024. Авт. арк. 1,0.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
49005, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19.